

Τα «Ευαγγελιακά»:

Ο καταστροφικός για την Ελλάδα πόλεμος του 1897 σήμανε το ξεκίνημα δυο μεταξύ τους διαμετρικά αντίθετων κινημάτων: Της αναβάπτισης στο αρχαίο μεγαλείο, με την επιστροφή στην προγονική γλώσσα της οποίας μόνη συνέχεια θεωρήθηκε η καθαρεύουσα. Και της αναγέννησης του λαού μέσα από μίαν εθνική γλώσσα, τη δημοτική. Του δεύτερου εμπροσθοφυλακή ήταν ο Κωστής Παλαμάς. Του πρώτου, οι γλωσσαμύντορες καθηγητές του πανεπιστημίου. Η αρχική σύγκρουση ήταν φονική.

Η ήττα του 1897 σάρωσε τους οπαδούς του Δηλιγιάννη κι έφερε στην εξουσία, παντοδύναμη, την κυβέρνηση του Γεωργίου Θεοτόκη (1843 - 1916). Πήρε τις εκλογές του 1899 ως συνεχιστής της πολιτικής του Χαρίλαου Τρικούπη. Από την αρχή, οι αντίπαλοί του έψαχναν τρόπους να τον ανατρέψουν. Τους προσφέρθηκαν στο πιάτο από μια αγνή πρωτοβουλία της βασίλισσας Όλγας (1851 - 1926), γυναίκας του Γεώργιου Α': Στον ελληνοτουρκικό πόλεμο, η βασίλισσα τριγυρνούσε τα νοσοκομεία προσπαθώντας να δώσει κουράγιο στους τραυματίες και μοιράζοντάς τους ευαγγέλια. Δεν άργησε να καταλάβει πως το ευαγγέλιο τους ήταν άχρηστο. Δεν μπορούσαν να καταλάβουν, τι λέει.

Με την ενθάρρυνση του μητροπολίτη Αθηνών Προκοπίου Οικονομίδη (1896-1902), η βασίλισσα Όλγα ανέθεσε σε πρόσωπα της εμπιστοσύνης της να μεταφράσουν το ευαγγέλιο στη δημοτική. Η Ιερή Σύνοδος αντέδρασε. Η μετάφραση ολοκληρώθηκε. Πριν να τυπωθεί, υποβλήθηκε στην Ιερή Σύνοδο για έγκριση. Απορρίφτηκε ομόφωνα. Η βασίλισσα επέμενε. Υποκινημένοι από τους αρχαίζοντες καθηγητές τους, οι φοιτητές ξεκίνησαν μίαν εκστρατεία με στόχο τη δυσφήμιση της μετάφρασης αλλά και της Όλγας. Την ίδια ώρα, η προσπάθεια να μεταφραστεί το ευαγγέλιο σε γλώσσα κατανοητή κατακεραυνώθηκε από τα πατριαρχεία Κωνσταντινούπολης, Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων. Με διακριτική κυβερνητική παρέμβαση, η βασίλισσα πείσθηκε να παραιτηθεί από το εγχείρημα.

Το όλο ζήτημα πήγαινε να ξεχαστεί όταν μια μικρή ομάδα δημοτικιστών πέρασε στην αντεπίθεση. Η εφημερίδα "Ακρόπολις" άρχισε να δημοσιεύει σε συνέχειες το ευαγγέλιο σε μετάφραση Αλέξανδρου Πάλλη (1851 - 1935). Οι καθηγητές κατέβασαν τους φοιτητές στους δρόμους με αίτημα να σταματήσει η δημοσίευση. Φυσικά, η εφημερίδα δεν είχε τέτοιο σκοπό. Άνοιξε τις στήλες της σε διάλογο. Η κατακραυγή στράφηκε εναντίον της κυβέρνησης Θεοτόκη, επειδή επέτρεπε τη δημοσίευση. Όμως, η κυβέρνηση δεν μπορούσε να ασκήσει λογοκρισία. Οι αντιτρικουπικοί κομματάρχες όξυναν τα πράγματα υποθάλποντας αντικυβερνητικές διαδηλώσεις με αίτημα να αφοριστούν ο Πάλλης και οι υπεύθυνοι της

εφημερίδας. Οι γλωσσαμύντορες φώναζαν εναντίον των «μαλλιαρών» ότι νόθευαν την καθαρότητα της γλώσσας. Προστέθηκαν κι οι θρησκόληπτοι που κατακραύωναν τους δημοτικιστές ως ιερόσυλους κι απειλούσαν με τη συντέλεια του κόσμου. Η εφημερίδα συνέχιζε απτόητη τη δημοσίευση της μετάφρασης.

Οι φοιτητές προχώρησαν σε κατάληψη του πανεπιστημίου, ενώ οι τοπικοί κομματάρχες οργάνωσαν «πάνδημον συλλαλητήριο» για τις 8 Νοεμβρίου του 1901. Αντιτρικουπικοί, γλωσσαμύντορες και θρησκόληπτοι ενώθηκαν σε μια περίεργη συμμαχία. Κάποιος έριξε το σύνθημα να ριχτεί ο πρωθυπουργός στο πυρ το εξώτερον. Αυτό ήταν κάπως δύσκολο. Πιο εύκολο θεωρήθηκε να επιχειρήσουν να τον λιντσάρουν. Τα εξαγριωμένα πλήθη κινήθηκαν απειλητικά. Η αστυνομία χτύπησε ανελέητα. Τα επεισόδια επεκτάθηκαν σ' όλη την Αθήνα. Οι ταραχές ονομάστηκαν «Ευαγγελιακά».

Όταν όλα ηρέμησαν, μετρήθηκαν οχτώ νεκροί κι ογδόντα τραυματίες. Ο μητροπολίτης Προκόπιος παραιτήθηκε. Έπεσε και η κυβέρνηση. Η δημοτική αναγνωρίστηκε επίσημη γλώσσα τους κράτους μόλις το 1976.

Ο «Στρατιωτικός Σύνδεσμος»:

Μετά την ήττα στον πόλεμο με την Τουρκία, το 1897, η λαϊκή αγανάκτηση περίσσευε. Και στον στρατό, ζητούσαν αλλαγές. Γνώριζαν πολύ καλά ότι τους διοικούσαν αγράμματοι κι ανίκανοι με δόντι στην αυλή, όλοι εκείνοι που έπαιρναν προίκα τα γαλόνια κι έγλειφαν τους άσχετους πρίγκιπες που το έπαιζαν στρατηγοί. Ο καλός λοχαγός Φικιώρης με ένα λόχο σταμάτησε στα Δελέρια δυο τάγματα Τούρκων, ενώ ο διάδοχος Κωνσταντίνος, αρχηγός της στρατιάς Θεσσαλίας, πρώτα έφυγε από το μέτωπο μαζί με τους επιτελείς του κι έπειτα διέταξε υποχώρηση. Όμως, στα 1909, όλα ήταν διαφορετικά. Η κυβέρνηση Θεοτόκη παράπαιε, η Ελλάδα συγκλονιζόταν από τη ρεμούλα και τα σκάνδαλα, ενώ η ομάδα των «Ιαπώνων» βουλευτών, των εκσυγχρονιστών της εποχής, είχε διαλυθεί. Οι ανίκανοι του στρατού και της πολιτικής οδηγούσαν τη χώρα στην έσχατη εξαθλίωση, την ίδια ώρα που η Κρήτη έβραζε ζητώντας την ένωση, η Αυστροουγγαρία προσαρτούσε τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία ανακηρυσσόταν ανεξάρτητο βασίλειο και η Τουρκία συγκλονιζόταν από την επανάσταση των Νεότουρκων, χωρίς να παραλείπει να δημιουργεί εντάσεις σε βάρος της Ελλάδας στο Αιγαίο και στην Κρήτη.

Στις 25 του Ιουνίου του 1909, στο σπίτι του υπολοχαγού Χρ. Χατζημιχάλη, 161 εκλεγμένοι εκπρόσωποι αξιωματικών προσπαθούσαν να βάλουν μια τάξη στα πράγματα που τους αφορούσαν. Η μυστική οργάνωση «Στρατιωτικός Σύνδεσμος», με μέλη 1300 κατώτερους αξιωματικούς του στρατού κι 130 του ναυτικού, χρειαζόταν συγκεκριμένη ηγεσία. Ήταν όμως τόσο μυστική, ώστε το σπίτι περικυκλώθηκε από άνδρες της φρουράς της Αθήνας κι ο φρούραρχος με τον υπασπιστή του μπήκαν μέσα αξιώνοντας διάλυση της σύναξης. Τους πέταξαν έξω και τους δύο με τις κλωτσιές. Η φρουρά αποσύρθηκε άπρακτη. Η συνέλευση εξέλεξε εννεαμελή Διοικούσα Επιτροπή, που θα υποστηριζόταν από άλλους έξι. Ανάμεσα στους τελευταίους, ο σκληρός Θεόδωρος Πάγκαλος κι ο λαοφιλής Σπύρος Σπυρομήλιος (ο Καπετάν Μπούας του Μακεδονικού Αγώνα). Χρειάζονταν, όμως, κάποιον αρχηγό. Ορίστηκε τριμελής αντιπροσωπεία που θα πλησίαζε συγκεκριμένα πρόσωπα.

Η επί έξι χρόνια κυβέρνηση Θεοτόκη έπεσε στις 4 του Ιουλίου του 1909. Ορκίστηκε νέα (στις 5 του μήνα) με πρωθυπουργό τον ως τότε αρχηγό της αντιπολίτευσης Δημ. Ράλλη. Η εφημερίδα «Χρόνος» σχολίασε:

«Τα φουσάτα του Θεοτόκη παραχόρτασαν. Ας έρθουν τώρα τα τσακάλια της αντιπολίτευσης να κάνουν Πάσχα».

Στις 11 του μήνα, παρά τις προκλήσεις και τις απειλές των Νεότουρκων, η κυβέρνηση Ράλλη δήλωνε πως στόχος της ήταν η σύσφιξη των σχέσεων Ελλάδας - Τουρκίας. Την 1η Αυγούστου, νέες προκλήσεις στο Αιγαίο και ένταση στην Κρήτη ανέβασαν το θερμοόμετρο, ενώ η κυβέρνηση αντιδρούσε χλιαρά. Όμως, αρχηγός για τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο δεν είχε βρεθεί ακόμα. Ο συνταγματάρχης πυροβολικού Δούκας Βακάλογλου είχε αρνηθεί, επειδή είχε διατελέσει υπασπιστής του βασιλιά. Ο συνταγματάρχης μηχανικού Ψαρροδήμος επικαλέστηκε προσωπικούς λόγους.

Τότε ήταν που κάποιοι θυμήθηκαν τον μετριοπαθή, μορφωμένο (65χρονο συνταγματάρχη πια) Νικόλαο Ζορμπά. Γιατί όχι; Στα 1897, μετά την επονείδιση ήττα από τους Τούρκους, ήταν ο μόνος που βγήκε και τα είπε χύμα στη στρατιωτική καμαρίλα. Τον πλησίασαν. Στις 8 του Αυγούστου του 1909, ο Νικόλαος Ζορμπάς ορκιζόταν αρχηγός της μυστικής οργάνωσης «Στρατιωτικός Σύνδεσμος», τόσο μυστικής, ώστε ένα αίσθημα ανακούφισης και μια γλυκιά προσμονή να καλύπτουν τη μικρή Ελλάδα απ' άκρη σ' άκρη.

Πέντε ημέρες ήταν αρκετές για τον νέο ηγέτη να οργανωθεί, να ενημερωθεί και να εκπονήσει τα σχέδιά του. Την έκτη, άρχισε η δράση.

Η επανάσταση στου Γουδή:

Παραμονή της Παναγίας, 14 Αυγούστου του 1909, με τον βασιλιά Γεώργιο να παραθερίζει στο Τατόι, μια επιτροπή αξιωματικών ζήτησε ακρόαση από τον πρωθυπουργό για να του υποβάλει «υπόμνημα συνταχθέν από τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο». Ο Ράλλης όχι μόνο αρνήθηκε να τους δει αλλ' ούτε καν δέχτηκε να παραλάβει κάποιος για λογαριασμό του το κείμενο. Ο πρωθυπουργός δε συζητεί με τους οποιουσδήποτε. Το μεσημέρι, έφυγε για το σπίτι του, ενώ μια ασυνήθιστη ηρεμία κάλυπτε την πόλη της Αθήνας.

Είχε βραδιάσει για τα καλά, όταν ο Νικόλαος Ζορμπάς επικεφαλής 450 αξιωματικών και 2.500 στρατιωτών, μαζί με τον Σπύρο Σπυρομήλιο κι 65 χωροφύλακες, εμφανίστηκε στις στρατιωτικές εγκαταστάσεις της φρουράς των Αθηνών στου Γουδή και τις κατέλαβε.

Την επομένη, Δεκαπενταύγουστο, οι εφημερίδες κυκλοφόρησαν δημοσιεύοντας το «υπόμνημα» ως «Διακήρυξη του Στρατιωτικού Συνδέσμου». Η γλώσσα θύμιζε τον μετριοπαθή Ζορμπά:

«Η Πατρίς μας ευρίσκεται υπό δυσχερεστάτας περιστάσεις, το δε επίσημον κράτος, υβρισθέν και ταπεινωθέν, αδυνατεί να κινηθεί προς άμυναν των δικαίων του».

Ο Ράλλης είχε άσχημο ξύπνημα. Αυτός, που την προηγούμενη δε συζητούσε με τους οποιουσδήποτε, αναζητούσε τρόπο επαφής με τους επαναστάτες. Επιστράτευσε τον δήμαρχο Αθηναίων, Σπύρο Μερκούρη, και τον προσωπάρχη του υπουργείου Στρατιωτικών, ταγματάρχη Αν. Παπούλια, και τους έστειλε στου Γουδή να διαπραγματευτούν. Αυτόκλητος υπερασπιστής της νομιμότητας «και του βασιλέως», ο αντισυνταγματάρχης ιππικού, Λ. Μεταξάς, πήγε «να καθαρίσει» μαζί με άλλους πέντε αυλικούς. Έφτασε στο ιππικό, στην πλαγιά ενός λόφου, και διέταξε τους άνδρες να ιππεύσουν. Τον πέρασαν για συνδεσμίτη και

υπάκουσαν. Μόλις κατάλαβαν, τι ήθελε να κάνει, χίμηξαν πάνω του να τον λιντσάρουν. Είδαν κι έπαθαν οι αξιωματικοί του Ζορμπά να τον γλιτώσουν.

Δυο φορές πήγαν κι ήλθαν οι απεσταλμένοι του πρωθυπουργού την απόσταση Αθήνα - Γουδί. Επιτέλους, ο Ράλλης κατάλαβε ότι δεν ήταν σε θέση να κουβεντιάζει. Στην πόλη, ήδη γίνονταν διαδηλώσεις και πανηγύρια. Τηλεφώνησε στον βασιλιά, τον πληροφόρησε ότι παραιτείται και του ζήτησε να αναθέσει την πρωθυπουργία στον Ζορμπά.

«Δεν είσαι καλά», ήταν το ζουμί της απάντησης του Γεωργίου.

Ο Ράλλης προθυμοποιήθηκε να ανέβει στο Τατόι. Ο Γεώργιος τον έκοψε:

«Άσε. Θα κατέβω εγώ».

Την ίδια ώρα, οι συνδεσμίτες είχαν αμοληθεί να βρουν κάποιον, «αμόλυντο» από τα σκάνδαλα και τη ρεμούλα, για πρωθυπουργό. Αποτάθηκαν στους πρώην «ιάπωνες» Δημήτριο Γούναρη και Στέφανο Δραγούμη, που όμως αρνήθηκαν. Βρήκε ευκαιρία να κάνει παιχνίδι ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης. Ήταν εγγονός του συνονόματου εκείνου που δολοφόνησε τον Καποδίστρια και είχε κληρονομήσει το κόμμα του δολοφονημένου Θ. Δεληγιάννη αλλ' ως τότε δεν είχε αξιωθεί να γίνει πρωθυπουργός. Έστειλε ένα σημείωμα στον Ζορμπά γράφοντας ότι ασπάζεται τις αρχές του Συνδέσμου και θα τις υπηρετήσει, αν ο βασιλιάς του ανέθετε την πρωθυπουργία. Έβαλε και μερικούς άλλους να πλησιάσουν την αυλή και να διαμηνύσουν ότι θα στήριζε τον θρόνο, αν επιλεγόταν.

Θέμα θρόνου δεν έμπαινε σ' εκείνη τη φάση αλλά ο συγκεκριμένος υποψήφιος απολάμβανε την ανοχή των δύο πλευρών. Παλάτι και σύνδεσμος συμφώνησαν στο πρόσωπό του ως προσωρινού πρωθυπουργού. Ο Μαυρομιχάλης πίστεψε ότι τους είχε όλους τουμπάρει. Έστειλε νέο σημείωμα στον Ζορμπά εκφράζοντας την επιθυμία του να τον έχει υπουργό Στρατιωτικών. Ο Ζορμπάς του απάντησε με τον γνωστό μετριοπαθή τρόπο του να κόψει τις βλακειές. Ο Μαυρομιχάλης άλλαξε τροπάριο. Με νέο σημείωμα, ζητούσε συνάντηση «για να συζητήσουν τα πρόσωπα του νέου υπουργικού συμβουλίου». Αντί γι' απάντηση, έλαβε ένα χαρτί με τη λίστα των υπουργών που ενέκρινε ο Σύνδεσμος. Αυτή τη φορά, ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης κατανόησε πλήρως την κατάσταση.

Η νέα κυβέρνηση ορκίστηκε στις 16 Αυγούστου. Υπουργός Στρατιωτικών ο συνταγματάρχης Λ. Λαπαθιώτης, Ναυτικών ο πλοίαρχος Ι. Δαμιανός. Στις 17, το πρώτο διάταγμα της νέας κυβέρνησης αμνήστευε τους επαναστάτες. Στις 19, έμπαιναν «τη αιτήσι τους» σε διαθεσιμότητα ο διάδοχος Κωνσταντίνος κι ο πρίγκιπας Νικόλαος. Με το ίδιο διάταγμα, στέλνονταν στη Γερμανία με «τριετή εκπαιδευτική άδεια» ο διάδοχος Κωνσταντίνος και οι πρίγκιπες Ανδρέας και Χριστόφορος. Στις 24, ο Κωνσταντίνος αναχωρούσε για την Ευρώπη μέσω Πατρών και Κέρκυρας, όπου οι μοναρχικοί οργάνωσαν διαδηλώσεις. Στην Αθήνα, στρατός και συνδικάτα οργάνωσαν διαδηλώσεις υπέρ του Συνδέσμου. Το νερό έμπαινε στο αυλάκι. Και στην Αθήνα, από την Κρήτη, ήρθε ο Ελευθέριος Βενιζέλος (βλ. [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία** Χανίων

»,
κεφάλαια: Ο Βενιζέλος της Κρήτης και Ο Βενιζέλος της Ελλάδας).

Η Αθήνα γαλλική αποικία:

Το κίνημα της Εθνικής Άμυνας ξέσπασε στη Θεσσαλονίκη στις 17 Αυγούστου του 1916 (βλ. [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία της Θεσσαλονίκης**»: Η Εθνική Άμυνα). Επικράτησε αμέσως. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη (26 Σεπτεμβρίου), όπου, νικημένες, υποχώρησαν οι δυνάμεις της Αντάντ (1 Οκτωβρίου) από τα Δαρδανέλια. Η Ελλάδα χωρίστηκε σε δυο κράτη: Της Αθήνας με τον βασιλιά Κωνσταντίνο και της Θεσσαλονίκης ή της Εθνικής Άμυνας με επικεφαλής μια τριανδρία: Εκτός από τον Βενιζέλο, μετείχαν ο ναύαρχος κι άλλοτε ήρωας κυβερνήτης του θωρηκτού Αβέρωφ, Παύλος Κουντουριώτης, κι ο στρατηγός και εφευρέτης του λυόμενου ορεινού πυροβόλου, Παναγιώτης Δαγκλής. Ήταν ο διχασμός!...

Τον Μάιο του 1917, ο συμμαχικός στόλος κατέλαβε τον Ισθμό της Κορίνθου. Στις 27 του μήνα, ο στόλος έπιασε στον Πειραιά. Ένας Γάλλος βουλευτής, ο Κάρολος Ζονάρ (1857 - 1927), δήλωσε πως είναι ο ύπατος αρμοστής στην Ελλάδα και επέδωσε τελεσίγραφο στην κυβέρνηση Ζαΐμη. Στις 30 Μαΐου, ο Κωνσταντίνος παραιτήθηκε υπέρ του δευτερότοκου γιου του, Αλέξανδρου, κι έφυγε από τη χώρα. Στις 11 Ιουνίου του 1917, οι Γάλλοι κατέλαβαν την Αθήνα. Στις 14, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέλαβε πρωθυπουργός ολόκληρης της χώρας. Ο ελληνικός στρατός νικούσε στη Μακεδονία αλλά η Ελλάδα είχε ακόμη βαρύ φόρο να πληρώσει.

Οι μάχες της Αθήνας:

Οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου του 1941. Ο σκληρός Φλεβάρης του 1943 έσπερνε πτώματα στους δρόμους. Η κατεχόμενη Αθήνα πενθούσε κι αγωνιζόταν. Η πείνα και το κρύο θέριζαν. Μη αντέχοντας τον χαμό της γυναίκας του, στα βαθιά γεράματα των 84 χρόνων, ο ως τότε μεγαλύτερος Έλληνας ποιητής του 20ού αιώνα Κωστής Παλαμάς πέθανε στις 27 Φεβρουαρίου του 1943. Η κατεχόμενη Αθήνα έσφιγγε τα δόντια. Με έκπληξη οι Γερμανοί είδαν την κηδεία να μετατρέπεται σε μαχητική διαδήλωση χιλιάδων Αθηναίων. Η πορεία του ποιητή προς την τελευταία του κατοικία ήταν αντάξια με τη πορεία του στη ζωή. Στον επικήδειο, ο Άγγελος Σικελιανός σχολίασε:

«Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα! Ένας λαός...

.....

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,

δονήστε σύγκορμη τη χώρα, πέρα ως πέρα.

Βόγκα, Παιάνα! Οι σημαίες οι φοβερές,

στης Λευτεριάς ξεδιπλωθείτε τον αέρα!

Οι κατακτητές δεν τόλμησαν να επέμβουν. Γνώριζαν ότι ο ελληνικός λαός είναι ζυμωμένος

με τον θάνατο. Όμως, πέντε μήνες αργότερα, η παλλαϊκή «μάχη της Αθήνας» πληρώθηκε με το αίμα των διαδηλωτών.

Το καλοκαίρι του 1943, η Γερμανία παραχώρησε στη Βουλγαρία την κατεχόμενη Βόρεια Ελλάδα ως τον Αξιό. Ο από τον Απρίλιο διορισμένος πρωθυπουργός Ιωάννης Ράλλης υπέγραψε τα διατάγματα σύμφωνα με τα οποία η χωροφυλακή έπρεπε να αποχωρήσει από τα παραχωρηθέντα ελληνικά εδάφη. Η αποχώρηση έγινε στις 7 Ιουλίου του 1943 και ήταν το σύνθημα για τη λαϊκή αφύπνιση. Στις 8, προκηρύξεις του ΕΑΜ καλούσαν τους Έλληνες σε πανεθνική πάλη. Μαχητικές διαδηλώσεις ξέσπασαν στο Κιλκίς, στον Λαγκαδά, στην Έδεσσα, στη Βέροια, στη Νάουσα, στα Γιαννιτσά, στην Αριδαία και στην Κοζάνη. Οι Γερμανοί έμειναν εμβρόντητοι. Αλλιώς τους τα είχαν πει. Κι ακόμα δεν είχαν δει την αντίδραση του λαού της Αθήνας.

Στις 22 Ιουλίου του 1943, η κατεχόμενη πρωτεύουσα βρισκόταν σε συναγερμό. Στις 10 το πρωί, ο λαός ερχόταν από παντού, ξεφύτρωνε στα στενά, βάδιζε προς το κέντρο της γερμανοκρατούμενης Αθήνας. Έρχονταν κατά ομάδες με πανό και συνθήματα: «Έξω οι Βούλγαροι απ' τη Μακεδονία», «Φραγμός στην επέκταση», «Κάτω οι προδότες». Στις 10.30, οι πρώτες φάλαγγες ενώνονταν στην Πανεπιστημίου και Μπενάκη. Διακόσιες χιλιάδες λαού βάδιζαν προς το Σύνταγμα.

Οι δυνάμεις κατοχής επιστράτευσαν αρχικά, το ιταλικό ιππικό που έκανε επέλαση. Οι βροντερές φωνές των διαδηλωτών τρόμαξαν τα άλογα, αχρήστευσαν το ιππικό. Οι Έλληνες κατάφεραν να προχωρήσουν ως την Τράπεζα της Ελλάδος. Πια όμως, είχαν να κάνουν με τα γερμανικά τανκς που έφραξαν το δρόμο κι άρχισαν να πολυβολούν. Από την Ομήρου, κατέβαιναν τα θωρακισμένα. Με μια φωνή, ο λαός ρίχτηκε πάνω στ' άρματα. Μεσημέριασε, όταν κόπασαν οι οδομαχίες. Στην ασφαλτο και στα πεζοδρόμια, το αίμα των εκατό νεκρών έφερε το ποθητό αποτέλεσμα.

Οι γερμανικές αναφορές προς το Βερολίνο μιλούσαν για απρόσμενη λαϊκή εξέγερση, για παράδοξο εθνικό φρόνημα. Οι κατακτητές δεν μπορούσαν να καταλάβουν, πώς ήταν δυνατό

να πεθαίνουν άνθρωποι για μια παραχώρηση από τον έναν κατακτητή στον άλλον. Όμως, μια λακωνική ανακοίνωση έβαζε τέλος στην αναστάτωση:

Η παραχώρηση των εδαφών στη Βουλγαρία «ανεβλήθη επί αόριστον».

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 19.3.2010)